

Date: 29th April-2026

**ABDULLA QAHHOR VA VIRGINIA WOOLF HIKOYALARIDAGI METAFORA
VA IDIOMALARNING TARJIMA XUSUSIYATLAR**

O'sarova Umida Latif qizi

Magistratura talabasi

umidam.97bk@gmail.com

MUHOKAMA

Ushbu Abdulla Qahhor va Virginia Woolf hikoyalaridagi metafora hamda idiomalarning tarjima xususiyatlarini tahlil qilish tezis uchun muhim nazariy va amaliy natijalarni beradi. Bu ikki adib turli madaniy va estetik muhit vakillari bo'lganligi sababli, ularning badiiy tilida qo'llangan obrazli vositalarni tarjima qilish jarayonida sezilarli farqlar yuzaga kelganini ko'rishimiz mumkin.

Abdulla Qahhor va Virginia Woolf hikoyalaridagi metafora hamda idiomalarning tarjima xususiyatlarini kengroq muhokama qilish, badiiy tarjima nazariyasining eng murakkab masalalaridan birini ochib beradi. Chunki bu ikki ijodkor nafaqat turli tillarda, balki mutlaqo boshqa estetik tamoyillar va madaniy kontekstlarda ijod qilgan.

Avvalo, Abdulla Qahhor hikoyalarida metaforalar realistik tasvir bilan uyg'unlashgan holda, ko'pincha xalqona tafakkur va milliy obrazlar asosida quriladi. Uning badiiy tilida metafora faqat bezak vositasi emas, balki ijtimoiy tanqid, kinoya va kulgi orqali chuqur ma'no beruvchi vosita hisoblanadi.

Masalan, oddiy turmush predmetlari orqali inson xarakteri ochiladi yoki muayyan vaziyatlar ramziy ma'noda umumlashtiriladi. Bunday metaforalarni tarjima qilishda asosiy muammo — ularning milliy-kulturologik asosini boshqa til o'quvchisiga yetkazishdir. Agar tarjimon metaforani so'zma-so'z tarjima qilinganida, u o'zining emotsional va stilistik kuchini yo'qotadi; agar erkin tarjima qilsa, muallifning individual uslubi buzilishi mumkin. Shu sababli bu yerda "dinamik ekvivalentlik" tamoyili muhim ahamiyat kasb etadi, ya'ni asl matndagi ta'sirni qabul qiluvchi til o'quvchisiga ham ma'noni anglab yetishi uchun yordam berish kerak bo'ladi.

Virginia Woolf ijodida esa metafora tamoman boshqacha vazifani bajaradi. Uning hikoyalarida metaforalar ko'pincha tashqi voqelikni emas, balki ichki ong jarayonlarini, vaqt va xotira o'zgaruvchanligini ifodalaydi. Woolfga xos bo'lgan ong oqimi uslubi metaforalarni yanada murakkablashtiradi: ular ko'pincha aniq chegaraga ega emas, bir obraz ikkinchisiga uzluksiz ulanib ketadi. Bu holatda tarjimon faqat leksik birliklarni emas, balki sintaktik va semantic tuzilishini ham inobatga olishi kerak. Aks holda, metaforaning semantik ko'p qatlamliligi va estetik ta'siri sezilarli darajada kamayadi.

Shu nuqtai nazardan, Woolf metaforalarini tarjima qilish ko'proq interpretativ yondashuvni talab qiladi.

Idiomalarga to'xtaladigan bo'lsak, ular har ikkala adib ijodida tilning milliy va individual xususiyatlarini aks ettiruvchi asosiy vositalardan biridir. Abdulla Qahhor hikoyalaridagi idiomalar ko'pincha og'zaki nutqqa yaqin bo'lib, xalq maqollari, iboralari

Date: 29th April-2026

va kinoyaviy ifodalar bilan boyitilgan. Bu esa matnga jonlilik va tabiiylik baxsh etadi. Tarjimada bunday idiomalarni saqlash uchun tarjimon ko‘pincha ushbu tildagi o‘xshash frazeologizmlarni izlaydi. Agar bunday ekvivalent topilmasa, u holda tarjimon tarjimani kontekstual moslashtirishdan foydalanishi kerak bo‘ladi.

Woolf hikoyalaridagi idiomalar esa ko‘proq individual nutqning bir qismi sifatida namoyon bo‘ladi. Ular qahramonlarning psixologik holatini, ijtimoiy mavqeyini yoki ichki monologini ifodalashda xizmat qiladi. Bu idiomalarni tarjima qilishda asosiy e‘tibor ularning konnotativ ma‘nosiga qaratiladi. Chunki bu yerda idiomaning bevosita lug‘aviy ma‘nosidan ko‘ra, uning matndagi funksiyasi muhimroqdir.⁵

Abdulla Qahhor hikoyalaridagi metafora va idiomalar (frazologizmlar) o‘zbek tilining boyligini, xalqona ruhini va yozuvchining o‘tkir satirasini ko‘rsatib beruvchi asosiy badiiy tasvir vositalari hisoblanadi. Ularning tarjimasi, ayniqsa boshqa tillarga (masalan, xitoy, rus, ingliz)tillariga tarjima qilishda, katta mahorat va lingvokulturologik yondashuvni talab qiladi.

Qahhor asarlaridagi metafora va idiomalarning tarjimasi bo‘yicha tahlillar quyidagilarni ko‘rsatadi:

Frazeologizmlar va Idiomalar Tarjimasi (“O‘g‘ri” hikoyasi misolida) ko‘rishimiz mumkin.

Abdulla Qahhor frazeologizmlarni personajlar xarakterini ochish va muhitni jonli tasvirlash uchun ishlatadi. Tarjimada ko‘pincha ularning ma‘nosi saqlangan holda ekvivalent frazeologizmlar qo‘llaniladi.

Misol uchun: “Osmon uzoq, yer qattiq” – Bu idiomaning tarjimasida so‘zma-so‘z emas, balki vaziyatning umidsizligini ifodalovchi mos iboralar tanlanadi.

“Mushuk tekinga oftobga chiqmaydi” – Bu maqol o‘xshash mazmundagi xalqaro frazeologizm bilan almashtiriladi.

“Quruq qoshiq og‘iz yirtadi” – O‘rinsiz gap yoki harakatga nisbatan qo‘llaniladigan bu ibora tarjimada ta’sirchanlikni saqlashi kerak.

“O‘ynashmagil arbob bilan, seni urar har bob bilan” – Qahhor satirasining yaqqol namunasi bo‘lib, tarjimada yozuvchi niyatini to‘la ochib berish lozim.

Shuningdek metafora va o‘xshatishlarning tarjimasini keltirib o‘tamiz.

Abdulla Qahhor hikoyalarida metaforalar badiiy-falsafiy xulosalar chiqarishda asosiy o‘rin tutadi. Tarjimada ularning ko‘chma ma‘nosi va hissiy bo‘yog‘ini saqlash muammosi yuzaga keladi:

Milliy realiyalar: Urf-odatlar va milliy qadriyatlar bilan bog‘liq metaforalar (masalan, “Bemor” hikoyasidagi davr tushunchalari) tarjimada tushuntirish yoki moslashtirish (adaptatsiya) yo‘li bilan o‘giriladi.

⁵.The Theory and Practice of Translation — Eugene Nida, Charles Taber

Date: 29th April-2026

Satirik metaforalar: Odamlardagi baxillik, johillik, ochko'zlikni tanqid qiluvchi metaforalar xitoy va boshqa tillarga o'g'irilganda, ularning "tuzalmas" xarakteri aks ettirilishi kerak.

Virginia Woolf hikoyalarida metafora va idiomalar juda nozik, psixologik va ko'pincha ichki ong oqimini ifodalovchi vositalar sifatida ishlatiladi. Ularni tarjima qilish esa oddiy so'zma-so'z ko'chirishdan ko'ra, ma'no va ohangni saqlashni talab qiladi. Quyida uning asarlaridan olingan ba'zi misollar orqali bu xususiyatlarni ko'rib chiqamiz.

Metaforalarning tarjimasini quyidagi misollar orqali ko'rib chiqamiz:

The Mark on the Wall dan:Original:

"The mark on the wall was a small round mark, black upon the white wall, about six or seven inches above the mantelpiece."

Bu oddiy tasvirdek ko'rinsa ham, hikoya davomida bu "belgi" inson tafakkurining chuqur qatlamlariga metaforaga aylanadi.

Tarjima (ma'noli):"Devordagi belgi — oq devor ustida qora, dumaloq kichik nuqta edi, kamin ustidan olti-yetti dyum balandda."

Tahlil:Bu yerda metafora faqat fizik tasvir emas, balki inson fikrining erkin oqimi ramzi hisoblanadi.

Tarjimada "mark" so'zini "belgi" deb olish to'g'ri, chunki u ramziy ma'noni ham beradi.

Agar "dog'" deb tarjima qilinsa, metaforik chuqurlik yo'qolishi mumkin. Kengaytirilgan metaforada misol ko'radigan bo'lsak:Kew Gardens dan:

Original: "Voices ... making patterns of sound which dissolved in the air."

Tarjima:"Ovozlar... havoda erib ketadigan tovush naqshlarini hosil qilardi."

Tahlil:"patterns of sound" — bu metafora (tovushlar naqshga o'xshatilgan).

Tarjimada "naqsh" so'zini saqlash muhim, chunki u estetik obrazni beradi.

"dissolved in the air" — "havoda erib ketmoq" tarzida berilishi tabiiy va obrazli ifodalanadi.

Idiomatik ifodalar tarjimasini yuzasidan ko'rishimiz mumkin.

Virginia Woolf ko'pincha an'anaviy idiomalardan ko'ra o'ziga xos, individual ifodalarni yaratadi, lekin ba'zi inglizcha idiomalar ham uchraydi.

Misol uchun:Mrs Dalloway dan:Original:"She felt somehow very like him—the young man who had killed himself."

Bu yerda to'g'ridan-to'g'ri idiom yo'q, lekin "felt like" konstruktsiyasi ingliz tilida idiomatik ishlatiladi.

Tarjimada quyidagicha ifodalashimiz mumkin."U o'zini qandaydir tarzda o'sha o'z joniga qasd qilgan yigitga o'xshatdi."

Tahlil:"felt like" ni "his qilmoq" deb emas, "o'xshatmoq" yoki "o'xshashdek tuyulmoq" deb berish tabiiyroq.

Bu yerda idiomatiklik hissiy yaqinlikni ifodalaydi.

Metafora + psixologik oqim

Misol uchun:To the Lighthouse dan:

Date: 29th April-2026

Original:

“Life stand still here.”

Tarjimada quyidagicha ifodalanadi, “Bu yerda hayot go‘yo to‘xtab qolgandek.”

Tahlil: Bu metafora vaqtning sub’ektiv idrokini bildiradi.

So‘zma-so‘z “hayot turibdi” deyish noto‘g‘ri bo‘ladi.

“go‘yo” qo‘shimchasi metaforani yumshatadi va tabiiylashtiradi.

6

XULOSA

Abdulla Qahhor va Virginia Woolf hikoyalaridagi metafora va idiomalarning tarjima xususiyatlarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, bu ikki adibning badiiy uslubi, madaniy konteksti va til vositalari o‘zaro sezilarli darajada farq qilsa-da, tarjima jarayonida ular o‘rtasida muayyan umumiy muammolar va yondashuvlar mavjud.

Avvalo, Abdulla Qahhor ijodida metaforalar ko‘pincha xalqona obrazlar, milliy turmush tarziga xos detallar va sodda, lekin chuqur ma’noli ifodalar orqali yaratiladi. Uning hikoyalarida idiomalar ham ko‘p hollarda o‘zbek xalq og‘zaki nutqiga yaqin bo‘lib, milliy mentalitetni aks ettiradi. Bunday birliklarni tarjima qilishda tarjimon ko‘pincha ikki yo‘l o‘rtasida tanlov qiladi: birinchisi — mazmuni saqlagan holda to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilish, ikkinchisi esa — ma’nodosh yoki funksional ekvivalent topish. Ko‘pincha ikkinchi usul samaraliroq bo‘ladi, chunki u o‘quvchiga tabiiyroq qabul qilinadi.

Virginia Woolf esa modernistik uslub vakili sifatida metaforalardan ichki ong oqimini ifodalashda, psixologik holatlarni tasvirlashda keng foydalanadi. Uning metaforalari ko‘proq abstrakt, ko‘p qatlamli va kontekstga bog‘liq bo‘ladi. Idiomalari esa ingliz tilining tabiiy nutqiga asoslangan bo‘lsa-da, ular ham ko‘pincha individual uslub bilan boyitilgan. Shu sababli Woolf matnlarini tarjima qilishda nafaqat til, balki uslubiy nozikliklarni ham qayta yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjimon bu yerda literal tarjimadan ko‘ra interpretativ yondashuvni qo‘llashga majbur bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qahhor va Virginia Woolf hikoyalaridagi metafora va idiomalarni tarjima qilish jarayoni tarjimondan nafaqat til bilimini, balki madaniyatlararo kompetensiyani, uslubiy sezgirlikni va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Qahhor matnlarida milliy koloritni saqlash muhim bo‘lsa, Woolf asarlarida psixologik chuqurlik va uslubiy murakkablikni yetkazish ustuvor hisoblanadi. Har ikki holatda ham tarjimonning asosiy vazifasi — asarning badiiy ta’sirini yo‘qotmagan holda uni boshqa til o‘quvchisiga yetkazishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. A Textbook of Translation — Peter Newmark
2. In Other Words: A Coursebook on Translation — Mona Baker
3. The Theory and Practice of Translation — Eugene Nida, Charles Taber

⁶ Tarjima nazariyasi asoslari — G‘. Salomov

Date: 29th April-2026

4. Stylistics — I.R. Galperin
5. Modern English Lexicology — I.V. Arnold
6. Abdulla Qahhor hikoyalari — Abdulla Qahhor
7. Selected Short Stories — Virginia Woolf
8. Tarjima nazariyasi asoslari — G'. Salomov

